

Joanna Górna

Preferencje i aktywność turystyczna Polaków w wieku 50+

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna 14/1, 153-166

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna GÓRNA*

Preferencje i aktywność turystyczna Polaków w wieku 50+

Streszczenie

Turystyka osób starszych zaczyna odgrywać coraz większą rolę na rynku turystycznym. Ta grupa osób dysponująca stałym dochodem i wolnym czasem, o coraz wyższym poziomie wykształcenia i różnorodnych preferencjach staje się ważnym i znaczącym segmentem odbiorców usług turystycznych. Dostrzegając zachodzące przemiany demograficzne, rynek turystyczny, a głównie oferenci usług turystycznych, powinni przygotowywać już dzisiaj odpowiednio urozmaiconą i bogatą ofertę skierowaną do tej grupy osób.

W literaturze przyjmuje się umownie jako kryterium przynależności do tej grupy ukończenie 50 roku życia.

Artykuł jest próbą analizy aktywności turystycznej Polaków w wieku powyżej 50 roku życia. Na podstawie dostępnych danych statystycznych i wyników badań naukowych autorka wskazuje trendy rozwoju turystyki w tej grupie wiekowej, przykłady dobrych praktyk w innych krajach i rekomendacje dla organizatorów turystyki i podmiotów z nią związanych.

Słowa kluczowe: turystyka, senior, uczestnictwo w turystyce.

Wstęp

Przybywa ludzi starszych na całym świecie. Największy odsetek ludzi starszych jest w Europie. Polska, która przez długie lata należała do najmłodszej społeczności tej części świata, zbliża się przekrojem społecznym do Europy Zachodniej. Według prognoz GUS-u w 2020 roku liczba ludności Polski osiągnie 37,8 mln, a w 2035 roku – 36 mln, zatem w prognozowanym okresie liczba ludności Polski zmniejszy się o 1,8 mln, przy czym tempo tego spadku będzie coraz wyższe. Poza systematycznym zmniejszaniem się liczby ludności kraju, następuje postępujący proces starzenia społeczeństwa. Oznacza to znaczące zmiany

* Dr, Instytut Pedagogiki, Wydział Pedagogiczny, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie; e-mail: joannagorna@gmail.com.

struktury populacji według wieku, tj. wzrost udziału generacji w wieku poprodukcyjnym. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym będzie zwiększała się przeciętnie o ponad 100 tys. rocznie, a w okresie dekady 2010–2020 średniorocznie będzie przybywało prawie 200 tys. osób w wieku 60/65 lat i więcej. W stosunku do tej grupy używa się często określenia „seniorzy”. Zdefiniowanie tego pojęcia nie jest łatwe. Samo słowo „senior” pochodzące z języka łacińskiego oznacza „starszy” (od *senex* – stary), czyli najstarszego wiekiem członka rodziny, jakiegoś zespołu¹. Kogo dziś można określić słowem „starszy człowiek” – 50-, 60-, czy dopiero 70-latka? Ustalając granicę między człowiekiem dojrzałym a starszym, można się kierować aspektami ekonomicznymi (zakończenie pracy i przejście na emeryturę), kulturowymi (obyczaje, tradycje), społecznymi (stanie się babcią lub dziadkiem), zdrowotnymi (pogorszenie się zdrowia, utrata sprawności fizycznej). Biorąc pod uwagę wiele spośród wymienionych czynników, w literaturze marketingowej przyjęto, że seniorami nazywa się osoby w wieku 60 lat i starsze (obecnie będą to osoby urodzone w 1954 r. i wcześniej). Rynek ten wymaga odmiennego traktowania, ponieważ seniorzy mają swoje specyficzne potrzeby i oczekiwania, system wartości oraz sposób zachowania się na rynku. Poza tym nie jest to grupa wewnątrznie jednorodna; można w niej wyróżnić – kierując się różnymi kryteriami – wiele różnorodnych segmentów, które mogą wymagać zupełnie odmiennego podejścia marketingowego, ze względu na różny wiek i wynikającą z tego przynależność do danego pokolenia, inny przebieg procesu starzenia się, zróżnicowany stan zdrowia, inną fazę cyklu życia, sytuację rodzinną, materialną, odmienny poziom wykształcenia czy wreszcie styl dotychczasowego życia².

Najczęściej osoby starsze postrzegane są przez pryzmat zakończonej aktywności zawodowej. Aktywność ta kończy się w momencie uzyskania prawa do emerytury lub renty ze względu na pogorszenie się stanu zdrowia, związanego ze starzeniem się, chorobami zawodowymi czy wypadkami przy pracy. W Polsce wiele osób zgodnie z obowiązującymi od lat 90. XX wieku przepisami i możliwościami przechodziło na tzw. wcześniejsze emerytury – powstała wówczas liczna grupa osób, które po ukończeniu 50. roku życia uzyskiwały prawo do emerytury i chętnie z niego korzystały. Ponieważ wiek przechodzenia na emeryturę nie pokrywał się z tzw. wiekiem poprodukcyjnym (60 lat dla kobiet, 65 lat dla mężczyzn)³, zaczęto używać w odniesieniu do całej grupy emerytów oraz rencistów określenia „50+”⁴ lub pokolenie „srebrnych głów”. Jest to grupa nie-

¹ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1989, s. 196.

² J. Śniadek, *Konsumpcja turystyczna polskich seniorów*, „Gerontologia Polska”, t. 15, nr 1–2, <http://czasopisma.viamedica.pl/gp/article/viewFile/18988/14960> [stan z 22.12.2014].

³ Dzisiaj wiek przechodzenia na emeryturę wynosi 67 lat dla kobiet i mężczyzn (przypis autora).

⁴ Określenie „50+” używane jest w publikacjach Głównego Urzędu Statystycznego i dokumentach rządowych, np. *Program Solidarność Pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*. Dokument implementacyjny, <http://www.mpips.gov.pl/> [stan z 18.11.2014].

jednorodna, gdyż znajdują się w niej zarówno emeryci i renciści, jak i osoby aktywne zawodowo oraz bezrobotne, o różnym poziomie wykształcenia, dochodów, stanie zdrowia czy stylu życia. Tym, co je łączy, jest przekroczenie pięćdziesiątego roku życia.

Struktura demograficzna pokolenia 50+

Według Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku Polska liczyła 38 512 tysięcy osób. Obecnie w Polsce osoby powyżej 60. roku życia stanowią 19,8% populacji. Jeśli dodać do tego 15,1% populacji w wieku 51–59, to tzw. pokolenie 50+ stanowi dzisiaj 34,9% wszystkich Polaków. W ciągu ostatnich 10 lat ta grupa osób zwiększyła się o ponad 1 mln. Jest to wynikiem zmian demograficznych i wchodzenia w ten okres pokolenia z wyżu demograficznego lat pięćdziesiątych. Liczbę osób w wieku 50+ przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1. Struktura demograficzna ludności Polski w wieku powyżej 50 lat (dane w tys.)

Wiek w latach	Liczba osób			
	ogółem	w tym kobiety	w tym mężczyźni	prognoza na 2030 rok
50–59	5822,8	3000	2822,8	5466
60–69	3769,0	2062,5	1706,5	4157
70–79	2496,9	1527,4	969,5	4135
80 i więcej	1347,7	943,7	404	2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS⁵.

Prognozy demograficzne przewidują, że liczebność tej grupy wiekowej zwiększy się do 2030 roku o ponad 2,3 mln ludzi. W tej grupie wiekowej prawie 63,5% osób mieszka w miastach. Jeżeli chodzi o poziom wykształcenia, to w poszczególnych przedziałach wiekowych w omawianej grupie wygląda on następująco:

Tabela 2. Poziom wykształcenia ludności Polski w wieku powyżej 50 lat

Wiek w latach	Poziom wykształcenia		
	wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe
50–54	6,9	9,8	13,8
55–59	6,2	9,6	12,6
60–64	5,2	7,5	9,1
65 i więcej	8,7	11,9	9,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

⁵ *Ludność, stan i struktura demograficzno-społeczna, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, GUS, Warszawa 2013, s. 64.

Za 20 lat wykształcenie wyższe będzie miał co piąty 50-latek, gdyż w pokoleniu dzisiejszych 30-latków jest już 20,7% osób z wyższym wykształceniem.

Poziom wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów

Na podstawie badań statystycznych dotyczących budżetów gospodarstw domowych czy uczestnictwa Polaków w turystyce nie można określić poziomu wydatków na turystykę dla całej grupy 50+, ponieważ grupy gospodarstw domowych czy respondentów są wyodrębnione ze względu na źródło uzyskiwanych dochodów, dlatego też przedmiotem dalszej analizy będą wydatki i uczestnictwo w turystyce emerytów i rencistów, którzy stanowią zdecydowaną większość osób powyżej 50. roku życia⁶.

Średni dochód na 1 członka gospodarstwa domowego w Polsce w roku 2013 wynosił 1299 zł, natomiast w gospodarstwach emerytów 1415 zł, a w gospodarstwach rencistów 1007 zł. Jak z tego wynika, dochody na 1 osobę w gospodarstwach emerytów były wyższe niż średni dochód w kraju. Jeżeli spojrzymy natomiast na wydatki związane z wyjazdami turystycznymi i na rekreację, to są one dużo niższe od średniego poziomu. W gospodarstwach domowych emerytów i rencistów wydatki na rekreację i kulturę oraz w kategorii restauracje i hotele przedstawiały się w roku 2013 następująco:

Tabela 3. Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych na turystykę zorganizowaną, hotele, restauracje oraz rekreację i kulturę (w zł)

Gospodarstwa domowe	Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wg rodzaju:			
	wydatki ogółem	turystyka zorganizowana	restauracje i hotele	rekreacja i kultura
ogółem	1062	14,60	30,64	69,22
emerytów	1198	4,50	18,79	62,64
rencistów	945	2,85	15,75	44,29

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS⁷.

Przeciętne miesięczne wydatki w grupie wydatków „restauracje i hotele” wyniosły ogółem w gospodarstwach domowych: 68,49 zł, w gospodarstwach emerytów – 38,39 zł, a w gospodarstwach rencistów – 35,91 zł. Faktyczne wy-

⁶ Wśród gospodarstw domowych struktura ludności przedstawia się następująco: osoby powyżej 55 roku życia stanowią 79,6% gospodarstw emerytów, 54,4% gospodarstw rencistów – *Budżety gospodarstw domowych w 2013 roku*, GUS, Warszawa 2014, s. 90.

⁷ *Budżety gospodarstw domowych w 2013 roku*, GUS, Warszawa 2014.

datki na turystykę są większe, gdyż przedstawione dane nie obejmują wydatków związanych z wyjazdami turystycznymi do krewnych i znajomych, które przeważają w tej grupie wiekowej. Największe różnice występują w wydatkach na turystykę zorganizowaną, co wynika z faktu, że emeryci i renciści częściej uczestniczą w wyjazdach do krewnych i znajomych.

Poziom uczestnictwa w wyjazdach turystycznych

Wskaźnik uczestnictwa całej populacji mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat w wyjazdach długookresowych w 2012 roku wyniósł 29%; w takich wyjazdach uczestniczyło 30% osób w wieku 50–59 lat i 14% osób w wieku 60 i więcej lat. Emeryci i renciści stanowili 36% uczestników krajowych wyjazdów długookresowych w 2012 roku. W wyjazdach zagranicznych uczestniczyło 7% emerytów i 7% rencistów, 15% osób w wieku 50–59 lat i 9% osób powyżej 60. roku życia⁸.

Z badań Głównego Urzędu Statystycznego na temat jakości życia i aktywności osób starszych w Polsce, przeprowadzonych z okazji obchodów Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej, ogłoszonego przez Komisję Europejską, wynika, że 79,2% badanych nie uczestniczyło w wyjazdach turystycznych i wypoczynkowych trwających więcej niż 5 dni (w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie). Z 20,8% deklarujących uczestnictwo w takich wyjazdach na wczasy, wycieczkę, rajd w kraju wyjechało 38,4%, na wczasy, wycieczkę, rajd za granicę – 12,4%. Najwięcej osób z tej grupy – 39,0% – wyjechało do rodziny, krewnych, przyjaciół w innej miejscowości w kraju, 12,9% do rodziny, krewnych, przyjaciół za granicę, a 22,8% na działkę – własną lub znajomych.

W grupie osób powyżej 65 roku życia mniej więcej co piąta osoba starsza wyjechała w celach turystycznych, wypoczynkowych. Dla porównania – w całej populacji wyjechały w tym czasie 2 osoby na 5. W przypadku osób w wieku 65 lat i więcej najczęściej były to wyjazdy krajowe (prawie 75%) i odwiedziny rodziny, krewnych, przyjaciół (50%).

W grupie tej dość popularne były też wyjazdy na działkę. Mężczyźni częściej wyjeżdżali na działkę lub wycieczkę krajową, kobiety zaś do rodziny, krewnych lub przyjaciół w kraju⁹.

Charakterystyka wyjazdów osób 50+

Osoby starsze podczas wyjazdów długookresowych odwiedzają najczęściej krewnych i znajomych, a także często wyjeżdżają w celach zdrowotnych, co ma związek z wiekiem i pogarszającym się stanem zdrowia.

⁸ J. Łaciak, *Aktywność turystyczna mieszkańców Polski w wyjazdach turystycznych w 2012 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2013, s. 132.

⁹ *Jak się żyje osobom starszym w Polsce?*, GUS, Warszawa 2013, s. 11.

Osoby najstarsze z wykształceniem zasadniczym zawodowym, zamieszkałe w małych miastach, będące w złej sytuacji materialnej najczęściej wyjeżdżały jesienią i wiosną, co wiązać należy m.in. z niższymi cenami wyjazdów w tym okresie. Także wiosna to okres, w którym często wyjeżdżały osoby w wieku 60 i więcej lat, mniej zamożne, zamieszkałe w miastach liczących 21–100 tys. mieszkańców, z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Dane Instytutu Turystyki pokazują, że w 2012 roku w krótkich podróżach (2–4 dni) na terenie kraju uczestniczyło 30% mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat, ale najrzadziej – osoby w wieku 60 i więcej lat (13%). W grupie wiekowej 50–59 uczestniczyło w takich wyjazdach 21% badanych. Także w przypadku podróży krótkookresowych najczęściej celem było odwiedzenie krewnych lub znajomych (60%).

Jako przyczyny nieuczestniczenia w co najmniej dwudniowym wyjeździe wypoczynkowym w 2012 roku według wieku w grupie osób powyżej 50 roku życia respondenci podawali: trudną sytuację finansową – 28%, zły stan zdrowia – 16%, brak ochoty i potrzeby wyjazdu – 13%, brak możliwości pozostawienia domu, rodziny bez opieki – 10%, przyczyny związane z pracą zawodową lub nauką – 8% ankietowanych¹⁰.

Obok wyżej wymienionych przyczyn przeszkodami w podejmowaniu podróży turystycznych wskazywanymi w badaniach są: zbyt wysokie ceny usług turystycznych, niedopasowanie ofert turystycznych do możliwości osób starszych, np. zbyt szybkie tempo zwiedzania, nieprzygotowanie pilotów oraz niewystarczająca liczba organizacji społecznych wspierających udział osób starszych w turystyce. Na dalszych miejscach znalazły się takie trudności, jak mało interesujące oferty i brak pełnej sprawności uniemożliwiającej korzystanie z turystyki¹¹.

Uczestnictwo według form organizacyjnych

Krótkie podróże krajowe organizowane są na ogół całkowicie samodzielnie (niemal przez 90% spośród wyjeżdżających); druga znacząca forma, ale statystycznie mniej istotna, to wycieczki (rajdy) i krótkie pobyty organizowane przez zakłady pracy, szkoły, uczelnie, kluby sportowe i inne organizacje (12%). Udział biur podróży w organizacji tego typu wyjazdów jest znikomy. Osoby w wieku 50–59 lat charakteryzował największy odsetek uczestnictwa w wyjazdach organizowanych przez zakłady pracy, szkoły i innych organizatorów (oprócz biur podróży). Osoby w wieku 55–59 lat, częściej niż pozostałe, korzy-

¹⁰ J. Łaciak, *Aktywność turystyczna mieszkańców Polski w wyjazdach turystycznych w 2012 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2013, s. 22.

¹¹ P. Zmyślony, *Zainteresowanie seniorów turystyką oraz ich udział w turystyce kulturowej*, „Turystyka Kulturowa” 2013, nr 5, www.turystykakulturowa.org [stan z 18.11.2014].

stały z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych. Na długoterminowe wyjazdy turystyczne z biurem podróży najczęściej wyjeżdżały osoby w wieku 60 i więcej lat (9%).

W przeprowadzonym na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki badaniu pt. *Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych* zapytano osoby, które za powód braku zamiaru wyjazdu w 2012 roku podały brak środków finansowych, jakie wsparcie finansowe wyjazdu zagranicznego skłoniłoby ich do podjęcia decyzji o wyjeździe. Znaczna część badanych (47%) wymieniała „dofinansowanie powyżej 30%”, $\frac{1}{5}$ respondentów wskazała na odpowiedź „wyjadę bez względu na dofinansowanie”, tyle samo na odpowiedź „nie wyjadę bez względu na dofinansowanie”. Osoby powyżej 75. roku życia zdecydowanie częściej niż pozostałe wskazują na brak zainteresowania wyjazdami bez względu na dofinansowanie (34% w stosunku do 20% wskazań).

Z przytoczonych badań wynika, że Polacy najczęściej wyjeżdżają ze współmałżonkiem (41%), z dziećmi (23%), samotnie (25%). Ze znajomymi (kolegami, koleżankami) wyjechało 19% badanych. Z badania przeprowadzonego na grupie osób powyżej 55. roku życia wynika, iż nieco ponad połowa badanych (52%) na wyjazd zagraniczny chciałaby zabrać ze sobą małżonka, 17% dzieci bądź wnuki, 9% przyjaciela, 5% innego opiekuna, 2% partnera. Pozostali (15%) woleliby jechać sami. Prawie $\frac{2}{3}$ badanych osób wyraża chęć uczestniczenia w zorganizowanym wyjeździe grupowym.

Preferowane miejsce i termin wyjazdu

Z cytowanych badań wynika, że najczęściej preferowanym miejscem wyjazdu jest morze – 89%, kolejnym jezioro – 75% wskazań, następnie góry, las i wieś. Ponad połowa osób powyżej 55. roku życia preferuje wyjazdy w sezonie letnim. Na wyjazd poza sezonem wskazało 16% respondentów, w sezonie zimowym 14%, natomiast na brak preferencji wskazało 15% respondentów. Najczęściej preferowanym miejscem zakwaterowania jest pensjonat (80%), pokoje gościnne (76%), następnie kwatery agroturystyczne (73%), hotel 1–3-gwiazdkowy (70%), hotel 4–5-gwiazdkowy (64%) oraz apartament (61% wskazań). Dotyczy to wyjazdów niezwiązanych z odwiedzinami krewnych czy znajomych.

Najchętniej wybieranym środkiem transportu jest samochód (27%), następnie zaś samolot (24%) oraz autokar/autobus (22%), a dopiero na końcu pociąg. Osoby starsze bardziej preferują transport kolejowy. Dla ponad połowy badanych (53%) długość podróży, jaką są w stanie odbyć, nie ma znaczenia. Tylko 7% respondentów wskazało maksymalny czas podróży do 2 godzin¹².

¹² KB Pretendent, *Raport z badania Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych*, Ministerstwo Sportu, Warszawa 2011, s. 45, 57.

Rodzaje aktywności turystycznej

Podczas podróży – zarówno krótkookresowych, jak i długookresowych – Polacy preferowali bierne sposoby spędzania czasu: spokojny wypoczynek z krótkimi spacerami, życie towarzyskie i rozrywki oraz przebywanie w ciszy z dala od ludzi w miejscach mało uczęszczanych.

Wśród osób powyżej 55. roku życia najczęściej wymienianym rodzajem aktywności fizycznej były również spokojne spacery, a także zwiedzanie zabytków oraz poznawanie kultury i historii odwiedzanego miejsca. Aktywny wypoczynek na łonie natury jest najczęściej preferowany przez osoby w wieku 65–69 lat; zdobycie nowych umiejętności przez osoby w wieku 55–59 lat; natomiast sport/aktywność fizyczna przez osoby w wieku 55–59 lat oraz 60–64 lata.

Osoby, które wymieniły cel zdrowotny jako główny powód wyjazdów turystycznych, są zainteresowane zabiegami zdrowotnymi, takimi jak: zabiegi rehabilitacyjne, masaże, kąpiele lecznicze, terapie odchudzające, dietetyczne, oraz uczestnictwem w zajęciach rekreacji ruchowej. Z przeprowadzonych przez autorkę badań wśród kuracjuszy przebywających w polskich uzdrowiskach wynika, że najczęściej wskazywaną formą spędzania wolnego czasu w uzdrowisku okazało się leczenie (20,8%) wskazywane jako zabiegi dodatkowe, 19,5% badanych wskazało na wypoczynek (bierny), a 19,4% na wędrówki po okolicy. Wśród odpowiedzi związanych z aktywnym spędzaniem czasu wolnego wymieniano również zwiedzanie zabytków (11,7%), taniec (8,6%), uprawianie sportu (3,1%) i wędkowanie (1,2%). Ponadto wskazywano na udział w koncertach, wykładach, prelekcjach, zorganizowanych wycieczkach samochodowych i pieszych, wieczorkach tanecznych i konsumpcję – „turystykę kulinarną”¹³.

Odpowiadając na pytanie dotyczące możliwości i form aktywnego spędzania czasu wolnego, z jakich chcieliby skorzystać w przyszłości, oraz zamierzeń odnośnie do kolejnych wyjazdów do uzdrowisk, niemal $\frac{1}{3}$ badanych wskazała na piesze wycieczki jako formę spędzania wolnego czasu, którą byłiby zainteresowani w przyszłości, 27,2% ankietowanych wskazało na pływanie, 14,1% na różne formy fitness, a 12,0% na wycieczki rowerowe. Wśród innych wymieniano również wędkowanie, siłownię, jazdę konną i tenis. O ile piesze wycieczki można zorganizować bez większych problemów i nakładów finansowych, o tyle pływania i różnych form fitness nie da się zapewnić bez odpowiedniej infra-

¹³ J. Górna, *Determinanty i kierunki rozwoju usług uzdrowiskowych w warunkach integracji z Unią Europejską*, praca doktorska, Politechnika Częstochowska 2011, maszynopis niepublikowany; badania przeprowadzono w grupie 1000 kuracjuszy przebywających w uzdrowiskach polskich oraz grupie osób w ich miejscu zamieszkania. Zwrotność ankiet wyniosła 50,3%. Badania przeprowadzono wśród respondentów zamieszkałych na terenie województw: śląskiego, opolskiego, pomorskiego i małopolskiego. Ponieważ badania prowadzone były także w uzdrowiskach, uczestniczyli w nich również respondenci z całego kraju, którzy w okresie badań w nich przebywali. Badanie przeprowadzono za pomocą ankiety bezpośredniej i audytoryjnej.

struktury sportowo-rekreacyjnej, tj. basenów, dobrze wyposażonych sal, sprzętu sportowego i oczywiście kadry instruktorów.

Wymagania w miejscu zakwaterowania

W trakcie badań przeprowadzonych przez autorkę poproszono respondentów o ocenę ważności poszczególnych elementów pobytu w uzdrowisku, wśród których wyszczególniono grupy: zakwaterowanie, wyżywienie, ofertę handlową, ofertę pobytu, pracę personelu. W ujęciu ogólnym za najważniejsze elementy pobytu uznano wyżywienie. Najmniej ważne okazały się elementy dotyczące oferty handlowej. W najważniejszej, zdaniem ankietowanych, grupie – dotyczącej wyżywienia – największą uwagę zwracano na czystość. W następnej kolejności liczyła się kultura i uprzejmość obsługi oraz jakość wyżywienia.

W grupie zakwaterowania jako najważniejsze wskazano stan urządzeń sanitarnych w pokoju, liczbę osób w pokoju i cenę zakwaterowania. Klienci stawiają więc w pierwszej kolejności na jakość, a dopiero potem na cenę. Jako najmniej ważne – choć i tak wysoko – oceniono różnorodność dostępnych pokoi, ich wielkość i przystosowanie obiektu dla osób niepełnosprawnych, co wydaje się co najmniej niezrozumiałe wobec złego lub pogarszającego się stanu zdrowia badanych.

Również badania zlecone przez Ministerstwo Sportu i Turystyki wśród osób powyżej 55. roku życia wykazały, iż wymienianym najczęściej udogodnieniem, zdecydowanym koniecznym w miejscu zakwaterowania, jest łazienka w pokoju (82%), całodienne wyżywienie (68%), opieka zdrowotna (67%), wypożyczalnia rowerów (44%), ułatwienia dla osób z dysfunkcjami w poruszaniu się (42%), klimatyzacja w pokoju (42%), basen (41%), restauracja/bar (41%). Inne pożądane udogodnienia w miejscu zakwaterowania to: biblioteka, dobra komunikacja z centrum, informacja turystyczna, opieka rezydentów, ambasady, przewodnik, tłumacz. Najrzadziej wymienianym pożądanym elementem zakwaterowania był Internet¹⁴.

Oferty turystyczne dla seniorów – przykłady dobrych praktyk

W Polsce na wzrost wyjazdów zagranicznych w grupie osób 50–59 lat i starszych miał niewątpliwie pozytywny wpływ program Europe Senior Tourism – nowatorski program w ramach programów socjalnych, zaproponowany przez rząd Hiszpanii i wspierany przez Unię Europejską, którego celem jest zaktywii-

¹⁴ KB Pretendent, *Raport z badania Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych*, s. 71.

zowanie mniej czynnej zawodowo grupy społecznej i zachęcenie do wyjazdów wakacyjnych do Hiszpanii w okresach poza wakacyjnym szczytem turystycznym. Zachętą do tego typu turystyki jest dofinansowanie przez Unię Europejską pakietów turystycznych dla każdego obywatela Unii pomiędzy 55. a 75. rokiem życia oraz osoby mu towarzyszącej¹⁵. To drugi program po programie Calypso, w którym europejscy seniorzy, w tym Polacy, mogli wyjechać do Hiszpanii. Warunkiem było ukończenie 55. roku życia przez osobę uczestniczącą w programie. Obecnie polscy seniorzy mogą wyjechać także do Maroka i Tunezji.

W ramach programu Calypso przygotowany został kolejny projekt OFF2013 wspierany przez Komisję Europejską, którego celem jest ułatwienie posezonnej wymiany turystycznej seniorów i rodzin borykających się z problemami natury finansowej, między Węgrami a Polską¹⁶.

Polskie biura podróży nie doceniają jeszcze dostatecznie osób powyżej 50. roku życia jako potencjalnych klientów swoich usług. Oferują polskim seniorom głównie wyjazdy zagraniczne w ramach programów Calypso oraz wczasy wypoczynkowe „dla seniorów” i turnusy rehabilitacyjne w kraju, najczęściej poza wysokim sezonem turystycznym. Niewiele polskich biur podróży specjalizuje się w obsłudze seniorów. Do takich należy Biuro Turystyczne „Senior” w Warszawie działające od 1998 roku i „Złoty wiek” z Poraja koło Częstochowy, które działa od 2008 roku¹⁷.

W niektórych krajach, np. w Kanadzie, istnieją od wielu lat biura specjalizujące się w obsłudze starszych turystów i przygotowujące dla nich specjalne oferty, np. Biuro Podróży „Walking the Word”¹⁸, które organizuje dla osób powyżej 50. roku życia podróże pełne przygód do ponad 30 egzotycznych miejsc na świecie, czy „Senior Tours Kanada” – największy kanadyjski organizator specjalizujący się w organizacji i obsłudze wycieczek grupowych dla osób powyżej 50. roku życia – oferujący ponad 100 miejsc i rejsów do wyboru, ciekawe trasy, elastyczne rozwiązania w dobrej cenie i jakości¹⁹. Funkcjonują tam także świetnie działające portale turystyczne dla seniorów, gdzie osoby starsze znaleźć mogą informacje o zniżkach, prawach seniorów, programach turystycznych, przepisach celnych, dewizowych, wycieczkach, stronach prezentujących propozycje wyjazdów, wymiany domów, wycieczkach dla samotnych, niepełnosprawnych seniorów, prezentujące oferty *last minute* dla seniorów, ze zniżkami nawet do 80%.

W Polsce na popularnych portalach dla seniorów można znaleźć jedynie pojedyncze oferty i informacje związane z turystyką. Propozycje dla starszych amatorów turystyki aktywnej, takie jak m.in. górskie wędrówki, *nordic walking*, relaks na basenie, wycieczki rowerowe, zwiedzanie ciekawych obiektów – moż-

¹⁵ <http://www.europeseniortourism.eu/pl> [stan z 18.11.2014]

¹⁶ <http://calypso-off2013.eu/pl> [stan z 24.10.2014].

¹⁷ <http://www.bt.senior.pl>, <http://www.zloty-wiek.com> [stan z 24.11.2014].

¹⁸ <http://walkingtheworld.com> [stan z 25.11.2014].

¹⁹ <http://www.seniortours.ca> [stan z 26.11.2014].

na znaleźć też na innych portalach kierowanych do wszystkich potencjalnych turystów. Z ofertą dla seniorów wychodzą już coraz częściej bezpośrednio podmioty gospodarcze prowadzące działalność wypoczynkową, uzdrowską, leczniczo-wypoczynkową, takie jak domy wypoczynkowe, pensjonaty, sanatoria czy centra rehabilitacji, i coraz częściej też hotele. Poszukiwanie takich ofert pochłania jednak dużo czasu. Przy koncentrowaniu się na tej formie reklamy i promocji należy wziąć pod uwagę małe zainteresowanie osób starszych Internetem.

Zwiększająca się grupa tzw. „srebrnych głów” to szansa i możliwość na rozwój turystyki oraz na efektywniejsze wykorzystanie bazy turystycznej. W porównaniu z wcześniejszymi pokoleniami starsi ludzie są i będą bardziej aktywni, zdrowsi i bogatsi. Lubią i chcą wypoczywać, podróżując po świecie. Ta grupa ludzi, posiadająca stałe dochody, jest coraz lepiej wykształcona, ma coraz większe potrzeby, wymagania i jest gotowa dużo zapłacić, aby wydłużyć swój okres aktywności życiowej. W ten proces wydłużania i poprawy jakości życia są już zaangażowane potężne koncerny farmaceutyczne, warto więc, aby zaangażowały się w to też podmioty turystyczne, władze krajowe, regionalne i lokalne. Podejmowane w tym zakresie działania są, niestety, niewystarczające. Z zalem można stwierdzić, że obce rządy dostrzegają potencjał polskich seniorów i starają się ich przyciągnąć do swoich krajów, dopłacając do ich przyjazdów nie dlatego, że tak bardzo kochają polskich seniorów, ale dlatego, że widzą w tym dobry interes. Warto byłoby zastanowić się nad wprowadzeniem podobnych rozwiązań w Polsce. Ceny „wczasów dla seniorów” w Polsce są obecnie porównywalne do ceny pobytu w Hiszpanii czy Portugalii. Trudno więc dziwić się seniorom, że wybierają słoneczną Hiszpanię.

Podsumowanie

Na podstawie powyższej analizy nasuwają się następujące wnioski:

Jak pokazały badania, osoby starsze są zainteresowane uczestnictwem w wyjazdach zorganizowanych. W celu zapewnienia jak najlepszych warunków uczestnictwa i satysfakcji wyjazdu dla osób starszych powinny być organizowane w mniejszych grupach (10–20 osób).

Ponieważ populacja osób powyżej 50. roku życia jest zróżnicowana pod względem finansowym, poziomu wykształcenia i uczestnictwa w turystyce, dlatego też oferta kierowana do tej grupy osób powinna być różnorodna, dopasowana do potrzeb i możliwości osób starszych (tematy, kierunki podróży, tempo zwiedzania, standard, wyżywienie, cena).

Jednym z warunków zagwarantowania właściwej realizacji oferty turystycznej jest fachowa obsługa turysty przed wyjazdem, w trakcie i po podróży. Potrzebna jest więc dobrze dobrana, przygotowana, wykształcona kadra pracowników podróży, pilotów, przewodników – ludzi, którzy potrafią współdziałać

i współpracować z osobami starszymi, rozumiejących potrzeby seniorów, komunikatywnych i oczywiście znających języki obce. Czynnikiem decydującym o jakości i konkurencyjności usług turystycznych są już dzisiaj i będą w przyszłości odpowiednio przygotowane i przeszkolone kadry.

Nie mniej ważnym zadaniem jest dotarcie do potencjalnego klienta i przekazanie mu dobrej, rzetelnej informacji, z wykorzystaniem w tym celu wszystkich kanałów przekazu. Informacja taka powinna być czytelna, jasna i wiarygodna. Wydaje się wskazane utworzenie ogólnopolskiego portalu turystycznego dla seniorów, gdzie mogliby oni znaleźć zarówno oferty turystyczne, jak i wszelkie informacje związane z podróżowaniem.

Ważnym elementem podróży dla osób starszych jest poczucie bezpieczeństwa podczas wyjazdu, które zapewnia dobra organizacja, opieka pilota, rezydenta, możliwość otrzymania fachowej porady czy zapewnienie opieki medycznej podczas całej podróży.

Wiele osób starszych i niepełnosprawnych nie może sobie pozwolić na wyjazd ze względu na brak środków finansowych. Rozwiązania umożliwiające sfinansowanie czy dofinansowanie wyjazdu osobom starszym mogą zwiększyć grono seniorów i osób niepełnosprawnych uczestniczących w turystyce.

Ponieważ społeczeństwo polskie się starzeje i dalej będzie wzrastała liczba osób starszych, świadomych potrzeby troski o własne zdrowie, należałoby rozpatrzyć możliwość nawiązania współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi działającymi w turystyce, organami samorządowymi, organizacjami turystycznymi, przedstawicielami służby zdrowia, ubezpieczycielami – w celu poszukiwania rozwiązań, które umożliwią aktywne uczestnictwo osób starszych w tzw. turystyce zdrowotnej, której celem jest poprawa stanu zdrowia i podniesienie poczucia jakości życia tej grupy społecznej.

Ważne jest przystosowanie obiektów turystycznych i rekreacyjnych także dla osób starszych i niepełnosprawnych, których w tej grupie wiekowej jest najwięcej.

W zwiększeniu udziału osób starszych w turystyce może pomóc zaadaptowanie do polskich warunków niektórych rozwiązań krajów europejskich, dotyczących zwłaszcza dofinansowania turystyki, takich jak np. wprowadzenie bonów turystycznych²⁰ czy ulg podatkowych.

Wsparcie przez organy państwowe i samorządowe organizacji i instytucji działających na rzecz i w środowisku seniorów, takich jak np. Uniwersytety Trzeciego Wieku, organizacje emerytów i rencistów, które są organizatorem i pośredniczą w organizacji wyjazdów turystycznych i integracyjnych osób star-

²⁰ Przykładem może być Francja, w której od 1971 roku działa Krajowa Agencja ds. Bonów Wakacyjnych (ANCV). W 2012 roku z bonów wakacyjnych w ramach turystyki socjalnej skorzystało ponad 210 tys. osób podczas ponad 1 000 000 wakacyjnych dni, za ponad 23 mln euro. Obecnie bony są akceptowane przez ponad 170 000 podmiotów turystycznych, w tym sieci hoteli, biura podróży, linie lotnicze oraz muzea, instytucje kultury. Beneficjentami francuskiej turystyki socjalnej są m.in. emeryci i renciści.

szych – może pomóc w realizacji jednego z założeń polityki turystycznej, jakim jest „turystyka dla wszystkich”.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła internetowe

Śniadek J., *Konsumpcja turystyczna polskich seniorów*, „Gerontologia Polska”, t. 15, nr 1–2, <http://czasopisma.viamedica.pl/gp/article/viewFile/18988/14960>.

<http://www.bycseniorem.pl>

<http://www.btsenior.pl>

<http://calypso-off2013.eu/pl>

<http://www.czas-seniora.pl>

<http://www.europeseniorism.eu/pl>

<http://www.happysenior.pl>

<http://www.msport.gov.pl>

<http://mundosenior.pl>

<http://www.senior.pl>

<http://www.seniortours.ca>

<http://www.zloty-wiek.com>

<http://walkingtheworld.com>

www.stat.gov.pl

www.turystykakulturowa.org

B. Literatura

I. Publikacje

GUS, *Budżety gospodarstw domowych w 2013 roku*, Warszawa 2014.

GUS, *Ludność, stan i struktura demograficzno-społeczna, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2013.

Łaciak J., *Aktywność turystyczna mieszkańców Polski w wyjazdach turystycznych w 2012 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2013.

Zmyślony P., *Zainteresowanie seniorów turystyką oraz ich udział w turystyce kulturowej*, „Turystyka Kulturowa” 2013, nr 5, www.turystykakulturowa.org

KB Pretendent, *Raport z badania Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych*, Ministerstwo Sportu, Warszawa 2011.

Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1989.

II. Prace niepublikowane

Górna J., *Determinanty i kierunki rozwoju usług uzdrowiskowych w warunkach integracji z Unią Europejską*, praca doktorska, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 2011.

Preferences and tourist activity of Poles over the age 50 years

Abstract

The senior tourist is beginning to play an increasing role in the tourist market. This group of people with a fixed income, more free time and increasingly higher levels of education are now an important and significant segment of the market. Recognizing this demographic, the tourist industry should be prepared to offer a rich variety of services for this group of people. In the literature, the generally accepted age for this group is 50 yrs plus.

This article analyzes the tourist activity of Poles over the age of 50 years from statistical data and research results. The author shows how the tourist market has developed in this age group, demonstrates examples of good practice in other countries and outlines recommendations for tour operators.

Keywords: tourist, senior, participation in tourism.